

Majda Bakić
Knjižnica Dugave, Knjižnice grada Zagreba
majda.bakic@kgz.hr

ISSN 1845-2434
[CC BY 4.0](#)

Rastimo zajedno u toleranciji: radionice za poticanje tolerancije u sklopu projekata za djecu i mlade Knjižnice Dugave

Growing Together in Tolerance:
Workshops Encouraging Tolerance within Projects for Children and
Youth at the Dugave Library

Stručni rad / Professional paper

Primljen / Received: 1. 4. 2026.

Prihvaćen / Accepted: 9. 6. 2026.

Sažetak: Tolerancija predstavlja jednu od temeljnih društvenih i odgojnih vrijednosti, osobito u kontekstu suvremenih multikulturnih zajednica i migracijskih kretanja. Odjeli za djecu i mlade narodnih knjižnica, kao otvoreni i inkluzivni prostori neformalnog učenja, imaju značajan potencijal u razvoju tolerantnoga ponašanja, empatije i međukulturnoga razumijevanja.

U radu se analiziraju radionice (*Virtualna putovanja*, *Kroz putovanja do znanja*, *Tjedni kulture*, *Pa što onda!?*, *koloRplet*, *Knjigozemlje – Superjunak Hlapić*) realizirane u sklopu dugogodišnjih projekata Odjela za djecu i mlade Knjižnice Dugave: *Otkrivamo mlade talente* (od 2002. godine), *Cronauti* (od 2010. godine), *KLJUČ do znanja* (od 2011. godine) te *Virtualne mjere* (od 2020. godine). Potonji projekt pokrenut je kao odgovor na pandemiju bolesti COVID-19 i privremeno zatvaranje knjižnica, s ciljem osiguravanja kontinuiteta rada na digitalnim platformama. Projekt obuhvaća *online* izložbe, digitalne publikacije, tematske prezentacije te objedinjavanje i dostupnost ranije razvijenih mrežnih sadržaja.

Projekti se provode kontinuirano godišnjim ciklusima literarnih, likovno-kreativnih, međukulturnih i problemskih radionica usmjerenih na razvoj socijalnih i građanskih kompetencija. Tijekom godina, u suradnji sa školama, udrugama i institucijama, u projekte je bilo uključeno više stotina djece osnovnoškolske i srednjoškolske dobi.

Analiza pokazuje da povezivanje knjižnične građe, kreativnoga rada, iskustvenoga učenja, digitalnih alata i međuinstitucijske suradnje pridonosi razvoju društvene kohezije, integraciji djece migranata te jačanju socijalno odgovornih i humanističkih vrijednosti u lokalnoj zajednici.

Ključne riječi: dječje knjižnice, knjižnični programi, međukulturno učenje, tolerancija, uključivost

Abstract: Tolerance represents one of the fundamental social and educational values, particularly in the context of contemporary multicultural communities and migration processes. Children's and young adult departments of public libraries, as open and inclusive spaces for informal learning, have significant potential in fostering tolerant behavior, empathy, and intercultural understanding.

This paper analyses workshops (*Virtual Journeys*, *Through Journeys to Knowledge*, *Cultural Weeks*, *So What!?*, *koloRplet*, *Bookland – Superhero Hlapić*) implemented within long-term projects of the Children's and Young Adult Department of the Dugave Library: *Discovering Young Talents* (since 2002), *Cronauts* (since 2010), *Key to Knowledge* (since 2011), and *Virtual Measures* (since 2020). The latter project was initiated in response to the COVID-19 pandemic and the temporary closure of libraries, with the aim of ensuring continuity of services via digital platforms. Project included online exhibitions, digital publications, thematic presentations, as well as the integration and accessibility of previously developed online content.

These projects are carried out continuously through annual cycles of literary, visual-creative, intercultural, and problem-based workshops aimed at developing social and civic competences. Over the years, several hundred primary and secondary school students have participated in the programmes, implemented in cooperation with schools, associations, and cultural institutions.

The analysis shows that combining library materials, creative work, experiential learning, digital tools, and inter-institutional collaboration contributes to the development of social cohesion, the integration of migrant children, and the strengthening of socially responsible and humanistic values within the local community.

Keywords: children's libraries, inclusion, intercultural learning, library programmes, tolerance

1. Uvod

Tolerancija kao društvena i osobna vrijednost predstavlja jedno od ključnih područja suvremenoga odgojno-obrazovnog djelovanja, osobito u kontekstu kulturne raznolikosti, migracija i pluralnosti svjetonazora. U tom okviru, narodne knjižnice imaju važnu ulogu kao otvoreni, inkluzivni prostori neformalnoga učenja u kojima se, uz poticanje čitateljske pismenosti, sustavno razvijaju socijalne i građanske kompetencije djece i mladih.

Odjel za djecu i mlade Knjižnice Dugave (Knjižnice grada Zagreba), već niz godina provodi

programe i radionice usmjerene na razvoj tolerancije, prihvaćanje različitosti i međukulturno razumijevanje. Polazište takvih aktivnosti jest spoznaja da se tolerantno ponašanje ne podrazumijeva samo po sebi, već se uči i razvija kontinuiranim iskustvom, dijalogom i osvješćivanjem vlastitih stavova i predrasuda. Knjižnica pritom djeluje kao podrška obiteljskome i školskome odgoju, pružajući djeci sigurni prostor za susret s različitim idejama, kulturama i načinima života.

U teorijskom utemeljenju programa važnu ulogu imaju radovi iz područja psihologije i humanistike, osobito djela Mirjane Krizmanić, koja toleranciju promatra kao vještinu svakidašnjega života, te Roba Riemenaa, koji naglašava važnost univerzalnih duhovnih i etičkih vrijednosti u očuvanju ljudskoga dostojanstva. Poseban naglasak stavlja se na osvješćivanje i prepoznavanje netolerantnih obrazaca ponašanja – stereotipa, predrasuda, verbalnih uvreda – upravo su takvi obrasci često duboko ukorijenjeni u svakodnevnoj komunikaciji i lako se prenose na mlađe generacije.

2. Tolerancija kao kompetencija: teorijski okvir

2.1. Tolerancija: stav ili praksa

Tolerancija se u ovom radu promatra kao kompetencija koja se razvija iskustvenim učenjem, dijalogom i susretom s različitostima. U suvremenom društvu često se ističe kao temeljna vrijednost, no važno je razlikovati toleranciju kao deklarativni stav od tolerancije kao praktičnoga djelovanja.

Kao deklarativni stav, tolerancija se očituje društvenim normama, zakonodavnim okvirima i obrazovnim politikama te predstavlja poželjan društveni ideal. Međutim, takav oblik tolerancije ne podrazumijeva nužno stvarno prihvaćanje različitosti, već može ostati na razini formalnoga iskaza.

Nasuprot tome, tolerancija kao praksa očituje se u svakodnevnim interakcijama, načinima komunikacije i donošenju odluka u situacijama neslaganja. Ona uključuje empatiju, otvorenost i spremnost na preispitivanje vlastitih stavova i predrasuda. Razlika između tih dvaju pristupa posebno dolazi do izražaja u konkretnim društvenim situacijama koje zahtijevaju osobni angažman i odgovornost.

2.2. Humanistička perspektiva tolerancije

U suvremenim se raspravama o toleranciji sve češće ističe potreba da se ona ne promatra isključivo kao društvena norma ili politički ideal, nego kao izraz dublje vrijednosne i duhovne orijentacije pojedinca. Humanistička perspektiva polazi od pretpostavke da tolerancija nije tek regulativni mehanizam suživota različitosti, nego pokazatelj stupnja unutarnje formiranosti osobe i njezine sposobnosti da prepozna i uvaži univerzalne vrijednosti koje nadilaze partikularne identitete.

Takav pristup premješta naglasak s vanjskih okvira, zakona, normi i deklaracija na unutarnje pretpostavke tolerantnoga djelovanja: obrazovanje, kulturnu pismenost, etičku refleksiju i duhovni razvoj. U tom smislu tolerancija prestaje biti minimalan zahtjev snošljivosti te postaje aktivan odnos prema drugome i drugačijem, utemeljen na razumijevanju, odgovornosti i svijesti o zajedničkoj ljudskosti.

Upravo u tom teorijskom okviru posebno mjesto zauzima misao Roba Riemena, koja toleranciju povezuje s idejom duhovnoga humanizma i univerzalnih vrijednosti, ali i s upozorenjem na civilizacijske procese koji te vrijednosti mogu ozbiljno narušiti. Njegova razmatranja otvaraju i šire pitanje: u kojoj je mjeri tolerancija održiva bez kontinuiranoga duhovnoga i kulturnoga oblikovanja pojedinca i društva.

„Jer naš pravi identitet ne određuju nacionalnost, podrijetlo, jezik, vjera, primanja, rasa i sve ono što ljude međusobno razlikuje, već upravo ono što ih ujedinjuje omogućujući tako jedinstvo ljudskog roda: univerzalne duhovne vrijednosti koje oblikuju ljudsko dostojanstvo i koje može usvojiti svaki čovjek. Otuda i pojava da se u našim tradicijama duhovno oblikovanje smješta visoko iznad materijalnih interesa, a na život se gleda kao na stalnu vježbu poznavanja i usvajanja apsolutnih vrijednosti kao što su istina, pravednost, suosjećajnost, ljepota.“ (Riemen, 2019).

Ljepotu u ovom kontekstu valja razumjeti u antičkom smislu kao manifestaciju „Dobrote“, odnosno istovjetnost s „Istinom“ i „Dobrotom“, vrhovnim idealom kojemu treba težiti. Prihvatimo li takva načela življenja, tolerancija se preobražava iz pasivne snošljivosti u aktivno poštovanje, prihvaćanje i uvažavanje različitosti – u „harmoniju različitosti“ – kako se navodi u UNESCO-ovoj *Deklaraciji o toleranciji* (1995).

Riemen toleranciju ne razumije kao pasivno trpljenje razlike, nego kao aktivni izraz duhovno formirane osobe. Dok u djelu *Plemstvo duha* (2010) opisuje antropološke preduvjete takve formacije, *Vječiti povratak fašizma* (2011) upozorava na civilizacijske procese koji je razaraju. U prvome djelu razvija koncept duhovne aristokracije u kojem je plemstvo duha vrijednosna kategorija, obrazovanje proces rasta i samonadilaženja, a kulturna pismenost preduvjet razumijevanja „Drugoga“. U drugome analizira društvene uvjete koji razaraju humanističke temelje: nihilizam, resantiman, teorije zavjere, antiintelektualizam i populizam, definirajući fašizam šire od povijesnoga režima kao trajnu mogućnost masovnoga društva kada nestanu duhovne vrijednosti.

Humanistička misao Roba Riemena stoga upozorava da opasnost povratka zla ne proizlazi prvenstveno iz političkih struktura, nego iz duhovne erozije pojedinca i društva. Ondje gdje nestaju univerzalne vrijednosti – istina, pravednost, suosjećanje i ljepota – nastaje prostor u kojemu netolerancija prestaje biti devijacija, a postaje normativni obrazac kolektivnoga ponašanja. U tom kontekstu snažno odjekuje upozorenje Prima Levija da se zlo iz prošlosti ne smije promatrati kao dovršena povijesna epizoda, nego kao trajna mogućnost čije se

ponavljanje može spriječiti jedino budnošću, znanjem i moralnom odgovornošću. Kako naglašava u završnim razmišljanjima zbirke *Utopljenici i spašeni*: „Dogodilo se, dakle može se ponovno dogoditi.“ (Levi, 2017: 182). Ta misao preuzima funkciju etičkoga imperativa suvremenosti: obrazovanje, kulturna pismenost i duhovno samopropitivanje nisu tek instrumenti osobnog razvoja nego ključni mehanizmi civilizacijske samoobrane.

Povezivanjem Riemenove afirmacije duhovnoga humanizma i Levijeva egzistencijalnoga svjedočanstva, tolerancija se razotkriva ne kao deklarativna društvena vrijednost, nego kao zahtjevna praksa koja se mora trajno učiti, njegovati i braniti – upravo zato da bi se spriječio „vječiti povratak“ neljudskosti u novim povijesnim oblicima.

Tko bi donedavno pomislio da bi se totalitarni obrasci mišljenja i djelovanja mogli ponovno pojaviti na samim rubovima suvremenih demokracija, čineći upozorenja Prima Levija i Roba Riemenia ne samo opravdanim nego i uznemirujuće aktualnim. Ako bismo se, u civilizacijskome smislu, morali vratiti tek nekoliko stoljeća unatrag – do ranih koncepcija tolerancije kakve oblikuju francuski prosvjetitelji u kontekstu krvavih sukoba katolika i protestanata – i zadovoljiti se njezinim izvornim, minimalističkim određenjem kao snošljivost, odnosno „trpeljivost tuđih uvjerenja i nazora“, već bi i takav dosegnuti prag predstavljao znatan uspjeh. Možda čak ne početni, nego krajnji domet jedne samoproglashene „visoke“ civilizacije suočene s vlastitim regresivnim tendencijama – što nužno otvara pitanje kako se tolerancija uopće oblikuje, uči i održava na razini svakodnevnoga iskustva pojedinca.

2.3. Tolerancija kao vještina i proces učenja

Suvremena psihologijska i pedagoška istraživanja naglašavaju da se tolerancija razvija kao vještina svakidašnjega života. Upravo na toj psihologijskoj i odgojno-obrazovnoj razini raspravu produbljuju radovi Mirjane Krizmanić, koji civilizacijski i etički imperativ tolerancije prevode u područje svakodnevnih odnosa, razvojnih procesa i konkretnih obrazovnih praksi. U tom je smislu važno razumjeti praktične dimenzije poticanja tolerancije koje Krizmanić iznosi u knjizi *O toleranciji: koliko smo tolerantni u obitelji, na poslu, u društvu* (2015). Autorica ističe da se o toleranciji u društvenom diskursu mnogo govori, ali premalo zna i da se još manje sustavno primjenjuje u svakodnevnome životu, kako pojedinca tako i zajednice. Razvoj tolerancije zahtijeva svjesno upoznavanje vlastitih stavova, predrasuda i obrazaca ponašanja, ali i sustavno poučavanje djece i mladih o tome što tolerancija jest i kako se manifestira u odnosima s drugima.

U svojim djelima, osobito u knjigama *Tolerancija u svakidašnjem životu: Psihologija tolerancije* (Krizmanić i Kolesarić, 2003) i *O toleranciji* (2015), Krizmanić toleranciju promatra kao vještinu svakidašnjega života koja se uči i trajno razvija. Ona naglašava da tolerancija nije deklarativni stav, nego zahtijeva svjesno prepoznavanje vlastitih predrasuda, aktivno uvažavanje različitosti te kontinuirano samopropitivanje.

Posebno ističe odgojno-obrazovnu dimenziju: djeca i mladi trebaju stjecati iskustva koja razvijaju empatiju, sposobnost perspektivnoga uzimanja i nenasilno rješavanje sukoba. Tolerancija se tako uči igrom, književnošću, radionicama i međukulturnim susretima, čime se stvaraju temelji uključivoga i demokratskoga društva.

Na društvenoj razini tolerantna zajednica smanjuje stereotipe i diskriminaciju, jača međusobno povjerenje i potiče građansku odgovornost. Pojedinci koji razvijaju toleranciju aktivno pridonose društvenoj koheziji i etičkom razvoju zajednice.

Time se zatvara teorijski krug započet na civilizacijskoj razini. Ono što su Riemen i Levi artikulirali kao pitanje opstanka humanističkih vrijednosti, Krizmanić operacionalizira kao cjeloživotni psihološki i odgojni proces. Tolerancija se tako pokazuje istodobno kao duhovni ideal, osobna kompetencija i društvena nužnost.

Na društvenoj razini stalno kritičko promišljanje tolerancije pridonosi razvoju demokratske kulture i jačanju društvene odgovornosti. Ono potiče dijalog, razumijevanje i spremnost na promjene, čime se tolerancija afirmira kao aktivna i svjesna vrijednost, a ne kao pasivno prihvaćanje razlika.

Na osobnoj razini predrasude i stereotipi često djeluju nesvjesno, zbog čega je stalno kritičko promišljanje vlastitih stavova nužan preduvjet razvoja autentične tolerancije. Tolerancija nije završeno stanje, nego trajni proces koji zahtijeva kontinuirano preispitivanje vlastitih postupaka.

Krizmanić upućuje na to da je tolerancija proces cjeloživotnoga učenja koji zahtijeva osobnu i društvenu angažiranost. Njezin rad posebno je relevantan za programe knjižnica i obrazovnih institucija jer pruža praktične smjernice za poticanje tolerantnoga ponašanja i socijalno odgovornih stavova kod djece i mladih.

Za knjižničare koji rade s djecom i mladima ta je odgovornost osobito naglašena: vlastitim primjerom i profesionalnim djelovanjem sudjeluju u oblikovanju vrijednosnoga sustava budućih generacija. Tolerancija se u tom smislu potvrđuje kao proces kontinuiranoga učenja i rasta, utemeljen na humanističkim i etičkim vrijednostima.

2.4. Nužnost kritičkog promišljanja tolerancije

Kritičko promišljanje tolerancije podrazumijeva sposobnost pojedinca da analizira vlastite stavove, uvjerenja i reakcije prema drugima. Budući da predrasude i stereotipi često djeluju na nesvjesnoj razini, tolerantno ponašanje ne može se uzimati zdravo za gotovo, nego zahtijeva kontinuirano preispitivanje.

Posebno u situacijama društvenih napetosti, sukoba ili kriza tolerantni stavovi dolaze na kušnju, a deklarativna tolerancija može se lako pretvoriti u isključivost. U takvim okolnostima kritičko promišljanje omogućuje razlikovanje legitimne zaštite vlastitih vrijednosti od netolerantnih reakcija koje proizlaze iz straha, neznanja ili stereotipa.

Stalno kritičko promišljanje važno je jer pridonosi razvoju autentične tolerancije kao svjesne i odgovorne prakse. Ono potiče refleksivnost, otvorenost prema drugačijem i spremnost na dijalog, čime tolerancija prestaje biti pasivna vrijednost i postaje aktivna društvena kompetencija.

Tolerancija se pokazuje kao proces cjeloživotnoga učenja koji zahtijeva osobnu i društvenu angažiranost. Posebno je relevantna u kontekstu obrazovnih i kulturnih institucija, uključujući knjižnice, koje svojim radom aktivno sudjeluju u oblikovanju vrijednosnoga sustava djece i mladih. U tom smislu tolerancija se potvrđuje kao kontinuirani proces rasta, utemeljen na humanističkim i etičkim vrijednostima.

3. Programi poticanja tolerancije: modeli i primjeri dobre prakse

Na Odjelu za djecu i mlade Knjižnice Dugave tolerancija se ne promatra kao apstraktan pojam niti kao teorijski ideal, već kao vrijednost koja se uči i razvija iskustveno, svakodnevnim aktivnostima, igrom, kreativnošću, međusobnim susretima i dijalozima. Takav pristup temelji se na spoznaji da se tolerantno ponašanje ne stječe samo formalnim obrazovanjem, već interakcijom, refleksijom i praktičnim situacijama u kojima djeca mogu prepoznati različitosti, razumjeti tuđa stajališta i vježbati empatiju.

Tijekom godina provodi se niz autorskih radionica i suradničkih projekata koji su se pokazali posebno zanimljivima i učinkovitima u osvještavanju vrijednosti tolerancije. Njihova se uspješnost kontinuirano prati razgovorima sa svim sudionicima, opažanjem njihova sudjelovanja, povratnim reakcijama i razgovorima s djecom, odgojiteljima, prosvjetnim djelatnicima, pedagogima i psiholozima o konkretnim aktivnostima. Rezultati takve evaluacije potvrđuju velik interes djece i stručnih suradnika te upućuju na to da programi uspješno pridonose razvoju tolerancije, međusobnog uvažavanja i razumijevanja različitosti. Tim aktivnostima djeca uče da različitosti – bilo kulturne, jezične, vjerske, fizičke ili osobne – nisu prepreka zajedništvu, nego prilika za obogaćivanje zajedničkoga iskustva. Programi su osmišljeni tako da kombiniraju različite metode: književne interpretacije, likovno-kreativni izražaj, interaktivne igre, virtualna putovanja i međukulturne susrete.

Ove aktivnosti, iako raznolike, imaju zajednički cilj: razviti kod djece svijest o važnosti tolerancije i aktivne odgovornosti za miran i pravedan suživot, te ih pripremiti za konstruktivno sudjelovanje u multikulturnome i pluralnome društvu. Upravo ovim praktičnim i iskustvenim modelima tolerancija postaje živ i opipljiv koncept, a ne samo apstraktna društvena ili odgojna vrijednost.

Dalje u radu bit će prikazan pregled odabranih radionica i suradnji koje su tijekom godina realizirane u projektima za djecu i mlade Knjižnice Dugave, s posebnim naglaskom na njihove pedagoške ciljeve, metodologiju i učinke na razvoj tolerantnoga ponašanja kod djece.

3.1. Međukulturni programi utemeljeni na iskustvu: virtualna i stvarna putovanja

Virtualna putovanja i *Tjedni kulture* obuhvaćaju višegodišnje tematske cikluse posvećene pojedinim državama i kulturnim područjima (npr. Japan, Iran, Bugarska, Francuska, Afrika) (slika 1). Programi uključuju PowerPoint prezentacije, izložbe knjižnične građe (knjige, atlas, razglednice, plakati), čitanje narodnih i autorskih priča, upoznavanje jezika i pisama, te susrete s izvornim govornicima i predstavnicima kulturnih institucija. U pojedinim ciklusima organizirane su i radionice jezika, predavanja gostiju (putopisna, kulturna i umjetnička), kao i obilježavanje kulturnih blagdana (npr. Noruz, Baba Marta). Aktivnosti često uključuju i kreativne radionice (likovni radovi, izrada suvenira, pisanje haiku poezije), čime se međukulturno učenje povezuje s osobnim iskustvom sudionika.

Programi poput *Virtualnih putovanja*, *Kroz putovanja do znanja* i *Tjedana kulture* zasnivaju se na zajedničkome pedagoškom pristupu koji povezuje međukulturno učenje, iskustveno obrazovanje i refleksivno promišljanje. Njihov je osnovni cilj razvoj tolerancije upoznavanjem različitih kultura, razumijevanjem različitih životnih konteksta te poticanjem empatije i otvorenosti prema „Drugome“.

Metodološki, programi kombiniraju vizualne, književne i komunikacijske elemente: prezentacije, knjižničnu građu, autorske radove, susrete s pripadnicima drugih kultura te vođene rasprave. Naglasak nije na prijenosu informacija, nego na aktivnome uključivanju sudionika u interpretaciju i usporedbu vlastitih i tuđih iskustava.

Takvim pristupom sudionici razvijaju sposobnost preuzimanja perspektive i postupno napuštaju etnocentrične obrasce mišljenja. Uočavanje sličnosti i razlika među kulturama pridonosi smanjenju stereotipa i predrasuda, dok književni tekstovi omogućuju emocionalno razumijevanje univerzalnih ljudskih iskustava.

Kao primjer dobre prakse može se izdvojiti provedba tematskih ciklusa posvećenih pojedinim kulturama, primjerice Japanu (slika 2), Iranu i Bugarskoj (slika 3), koji su realizirani u suradnji s veleposlanstvima, kulturnim društvima i pojedincima (izvornim govornicima). U tim su programima sudionici imali priliku upoznati jezik, običaje i svakodnevni život neposrednim kontaktom s predstavnicima drugih kultura, čime je međukulturno učenje dobilo autentičnu dimenziju.

Program *Kroz putovanja do znanja* zasniva se na iskustvenom učenju predstavljanjem putopisnih doživljaja djece i mladih ili voditelja radionica. Sudionici predstavljaju pojedine gradove ili zemlje (npr. London, Portugal, Australija, Turska) vlastitim fotografijama, putopisnim zapisima i autentičnim predmetima. Aktivnosti uključuju usporednu analizu svakodnevnoga života, običaja, obrazovanja i društvenih normi u različitim kulturama.

Posebno je vrijedan refleksivni aspekt programa *Kroz putovanja do znanja*, u kojem sudionici vlastita putnička iskustva interpretiraju i predstavljaju drugima. Takav pristup potiče prijelaz iz pasivne percepcije u aktivno razumijevanje kulturne raznolikosti, razvijajući analitičke vještine i dublje poštovanje prema različitim životnim stilovima.

Učinci ovih programa očituju se u povećanoj otvorenosti sudionika, većoj spremnosti na dijalog te izraženijoj sposobnosti razumijevanja različitih perspektiva. Djeca i mladi u evaluacijskim razgovorima često ističu zanimanje za druge kulture i smanjeni osjećaj distance prema nepoznatome, što potvrđuje razvoj međukulturne osjetljivosti.

Slika 1. Projekt *Cronauti*, radionica *Kroz putovanja do znanja*, Australija – Jan Kovačević, učenik 5. razr. OŠ Kajzerica, 2015.

Slika 2. Projekt *Cronauti*, radionica *Tjedni japanske kulture*, 2014.

Slika 3. Projekt *Cronauti*, radionica *Tjedni bugarske kulture*, 2015.

3.2. Radionice socio-emocionalnog i vrijednosnog razvoja

Drugu skupinu programa čine radionice usmjerene na razvoj osobnih i socijalnih kompetencija, poput *Pa što onda!?*, *koloRplet* i radionice *Knjigozemlje: Superjunak Hlapić* zasnovane na književnom djelu *Čudnovate zgone šegrtu Hlapića* (2012). Za razliku od međukulturnih programa, ove aktivnosti fokusirane su na unutarnje procese: samorefleksiju, moralno rasuđivanje i razvoj empatije.

Radionica *Pa što onda!?* sastoji se od dva dijela. U prvom se dijelu sudionicima predstavljaju neobične i manje poznate životinje kao metafora društvene različitosti, pri čemu se vođenim razgovorom tematiziraju stigmatizacija i neprihvatanje. U drugom sudionici likovno oblikuju izmišljene „neobične“ životinje i pridružuju im poruke koje reflektiraju osobna iskustva i stavove. Analiza radova pokazuje prisutnost tema poput neprihvaćenosti, straha i potrebe za pripadanjem.

Radionica *Pa što onda!?* temelji se na metaforičkom pristupu, a cilj je približiti djeci problem stigmatizacije i neprihvatanja. U simboličkim životinjama „neobičnoga“ izgleda sudionici prepoznaju obrasce isključivanja u vlastitome okruženju te ih reflektiraju kreativnim izrazom. Takav pristup omogućuje sigurno suočavanje s osjetljivim temama i potiče razvoj emocionalne inteligencije.

Radionica *koloRplet* obuhvaća upoznavanje osnovnih obilježja velikih svjetskih religija dobno prilagođenom prezentacijom. Naglasak je na zajedničkim etičkim vrijednostima (mir, solidarnost, pomaganje), uz istodobno uvažavanje razlika u praksama i običajima. U kreativnome dijelu sudionici izrađuju likovne radove inspirirane simbolikom zajedništva i različitosti (npr. stabla, ornamenti), često prema uzoru na umjetničke koncepte koji promiču suživot i pluralizam. Radionica je usmjerena na razumijevanje religijske i kulturne raznolikosti. Kombinacijom informativnoga i likovno-kreativnoga pristupa sudionici usvajaju znanja o različitim religijama, ali i razvijaju sposobnost prihvatanja pluralizma bez

hijerarhiziranja vrijednosti. Naglašavanje univerzalnih etičkih načela dodatno pridonosi dekonstrukciji stereotipa.

Radionica *Knjigozemlje: Superjunak Hlapić* uključuje više razina aktivnosti: analizu dobrih djela i moralnih poruka romana, usporedbu osobnih i idealnih reakcija u problemskim situacijama te interpretaciju društvenih pitanja (npr. nepravda, siromaštvo). Sudionici anonimno iznose vlastite probleme i predlažu rješenja, čime se potiče samorefleksija i razvoj moralnoga rasuđivanja. Završne aktivnosti uključuju pisanje pisama i poruka književnom liku, što omogućuje emocionalnu identifikaciju i internalizaciju vrijednosti.

Radionica zasnovana na romanu *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* primjer je dobre prakse u kojemu se interpretativnim i problemskim aktivnostima književni tekst rabi kao sredstvo razvoja moralnoga rasuđivanja i tolerantnoga ponašanja. Sudionici analiziraju situacije nepravde, uspoređuju vlastite reakcije s idealnim modelima ponašanja te promišljaju posljedice svojih odluka.

Ovakav pristup omogućuje prijelaz s deklarativnoga razumijevanja tolerancije na njezinu konkretnu primjenu u svakodnevnim situacijama. U refleksijama sudionika vidljivo je prepoznavanje vlastitih postupaka i spremnost na njihovo preispitivanje, što upućuje na razvoj samorefleksije i socijalne odgovornosti.

Učinci ovih radionica očituju se u jačanju empatije, smanjenju socijalne distance i razvoju nenasilnih oblika komunikacije. Sudionici pokazuju veću spremnost na uvažavanje različitosti te razvijaju sposobnost razumijevanja složenijih društvenih i moralnih situacija.

4. Međuinstitucijska suradnja kao model poticanja tolerancije

Međuinstitucijska suradnja predstavlja važan pedagoški i društveni okvir za razvoj tolerancije u djece i mladih jer omogućuje proširenje iskustvenoga učenja izvan okvira knjižnice. Suradnjom s muzejima, kulturnim centrima, udrugama i obrazovnim institucijama stvaraju se situacije u kojima djeca toleranciju ne usvajaju kao apstraktan pojam, nego je razvijaju neposrednim susretom, dijalogom i zajedničkim djelovanjem.

Takav model rada zasniva se na komplementarnosti različitih institucija. Knjižnica pridonosi pedagoškim pristupom i iskustvom rada s djecom, dok partnerske institucije osiguravaju dodatne sadržaje, stručne perspektive i autentične međukulturne kontekste. Time se potiče razvoj empatije, razumijevanje različitih životnih okolnosti te prihvaćanje kulturne i društvene raznolikosti.

Kao primjer dobre prakse može se izdvojiti suradnja s Muzejom suvremene umjetnosti, u okviru koje su dječji radovi nastali na radionici *koloRplet* (slika 4) predstavljeni u muzejskom prostoru. Ova aktivnost omogućila je prijenos iskustva učenja iz knjižnice u javni kulturni kontekst, pri čemu su djeca dobila priliku prikazati vlastito razumijevanje tolerancije vizualnim izrazom. U istom su kontekstu obilježavanje perzijske Nove godine (Noruza) i

projekcija filma *Djeca raja* iranskog redatelja Majida Majidija (1997.) dodatno otvorili prostor za upoznavanje drugih kultura i refleksiju o univerzalnim životnim temama.

Drugi značajan primjer predstavlja suradnja s udrugom Balkon u projektu *Colours of a Journey*, u kojemu su izloženi radovi djece migranata. Ovakav pristup omogućio je neposredno suočavanje s temom migracija te potaknuo razvoj empatije kreativnim i zajedničkim radom (slika 5). Uključivanjem lokalne djece u interpretaciju i recepciju tih radova stvoreni su uvjeti za smanjenje socijalne distance i lakše prihvaćanje različitih identiteta.

Sudjelovanje u obrazovnim programima usmjerenima na integraciju djece migranata dodatno potvrđuje važnost suradničkoga pristupa. Takvim aktivnostima djeca razvijaju sposobnost razumijevanja različitih životnih okolnosti, ali i svijest o vlastitoj ulozi u izgradnji uključivoga društva.

Učinci međuinstitucijske suradnje očituju se u razvoju međukulturne osjetljivosti, jačanju komunikacijskih i socijalnih kompetencija te povećanoj spremnosti na prihvaćanje različitosti. Djeca u takvim programima pokazuju veću otvorenost prema drugima, izraženiju empatiju i sposobnost kritičkoga promišljanja društvenih pojava.

Međuinstitucijska se suradnja stoga ne može promatrati samo kao organizacijski oblik rada, nego kao važan didaktički alat koji omogućuje stvaranje autentičnih situacija učenja. Takvim procesima tolerancija se razvija kao iskustvena i društveno relevantna kompetencija, ključna za funkcioniranje u suvremenom pluralnom društvu.

Slika 4. Projekt *Cronauti*, radionica *koloRplet* i Noruz, svečano otvorenje izložbe u MSU-u, 2016.

Slika 5. Projekt *Podrška integraciji državljanima trećih zemalja kojima je potrebna međunarodna zaštita* – Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina RH – MSU, 2018.

5. Doprinosi misiji knjižnice kao inkluzivnoga javnog prostora

Radionice poticanja tolerancije provedene na Odjelu za djecu i mlade Knjižnice Dugave potvrđuju važnu društvenu i odgojno-obrazovnu ulogu narodne knjižnice kao otvorenoga i uključivoga javnog prostora. Književnim, kreativnim, međukulturnim i iskustvenim aktivnostima knjižnica potiče razvoj empatije, dijaloga, socijalnih kompetencija i prihvaćanja različitosti među djecom i mladima.

Posebna vrijednost radionica očituje se u povezivanju kulturnoga, obrazovnoga i socijalnoga djelovanja knjižnice te u suradnji s odgojno-obrazovnim, kulturnim i civilnim institucijama lokalne zajednice. Takve suradnje pridonose razvoju kulture mira, međukulturnoga razumijevanja i društvene kohezije, čime knjižnica potvrđuje svoju suvremenu ulogu aktivnoga činitelja uključivoga i demokratskoga društva.

Sveukupno, radionice pridonose pozicioniranju knjižnice kao dostupnoga, otvorenoga i društveno odgovornoga prostora koji, uz informacijsku i kulturnu funkciju, aktivno sudjeluje u izgradnji tolerantne, uključive i solidarne zajednice, što je jedna od temeljnih sastavnica njezine misije prema nacionalnim i međunarodnim knjižničnim smjernicama.

6. Zaključak

Analiza radionica poticanja tolerancije provedenih na Odjelu za djecu i mlade Knjižnice Dugave pokazuje da narodna knjižnica može imati važnu ulogu u razvoju socijalnih i građanskih kompetencija djece i mladih. Iskustvenim, kreativnim i međukulturnim modelima rada tolerancija se ne usvaja samo kao apstraktna vrijednost, nego kao konkretna životna vještina koja se razvija dijalogom, suradnjom i osobnim iskustvom.

Prikazane radionice potvrđuju važnost povezivanja književnosti, umjetnosti, problemskoga

učenja i međukulturnih susreta u razvoju empatije te razumijevanja različitosti i nenasilne komunikacije. Posebno se važnim pokazalo da iskustveno i participativno učenje omogućuje djeci i mladima lakše prepoznavanje stereotipa, razvoj samorefleksije te veću otvorenost prema drukčijim perspektivama i životnim iskustvima.

Važan doprinos programa očituje se i u suradnji s odgojno-obrazovnim, kulturnim i civilnim institucijama, čime se stvaraju autentični prostori susreta i međukulturnoga dijaloga. Takav pristup dodatno osnažuje odgojno-obrazovnu i društvenu dimenziju knjižničnoga djelovanja.

U suvremenome društvu obilježenom migracijama, društvenim podjelama i rastućim oblicima netolerancije, sustavno i kreativno poticanje tolerancije među djecom i mladima dobiva posebnu društvenu važnost. Iako su pojedinačne radionice mali koraci, njihov dugoročni učinak može biti značajan u oblikovanju generacija koje toleranciju razumiju kao osobno usvojenu vrijednost i svakodnevnu praksu.

Literatura:

1. Brlić-Mažuranić, I. (2012) *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*. Zagreb: Znanje.
2. *Deklaracija o načelima tolerancije* (1995) UNESCO. Dostupno na: <https://mup.gov.hr/UserDocsImages/2021/11/Deklaracija-o-nacelima-tolerancije.pdf> [26.05.2026.]
3. *koloRplet* (n. d.) Knjižnica Dugave. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-dugave/projekti-6640/cronauti-7006/kolorplet/7900> [26.05.2026.]
4. *Knjigozemlje* (n. d.) Knjižnica Dugave. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-dugave/projekti-6640/kljuc-do-znanja-7007/knjigozemlje/7209> [26.05.2026.]
5. Krizmanić, M. (2015) *O toleranciji: koliko smo tolerantni u obitelji, na poslu i u društvu*. Zagreb: V.B.Z.
6. Krizmanić, M. i Kolesarić, V. (2003) *Tolerancija u svakidašnjem životu: psihologija tolerancije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
7. *Kroz putovanja do znanja* (n. d.) Knjižnica Dugave. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-dugave/projekti-6640/cronauti-7006/kroz-putovanja-do-znanja/7205> [26.05.2026.]
8. Levi, P. (2017) *Utopljenici i spašeni*. Zagreb: Fraktura.
9. *Pa što onda!?* (n. d.) Knjižnica Dugave. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-dugave/projekti-6640/cronauti-7006/pa-sto-onda/14925> [26.05.2026.]
10. Riemen, R. (2010) *Plemstvo duha: zaboravljeni ideal*. Zagreb: TIM press.

11. Riemen, R. (2011) *Vječiti povratak fašizma*. Zagreb: TIM press.
12. Riemen, R. (2019) „Tko je kriv za fašizam 21. stoljeća“, *Nacional*, 18. 2. Dostupno na: <https://www.nacional.hr/feljton-ko-je-kriv-za-fasizam-21-stoljeca-2/> [26.05.2026.]
13. *Tjedni kulture* (n. d.) Knjižnica Dugave. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-dugave/projekti-6640/cronauti-7006/t-kul/12043> [26.05.2026.]
14. *Virtualna putovanja* (n. d.) Knjižnica Dugave. Knjižnice grada Zagreba. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-dugave/projekti-6640/cronauti-7006/virtualna-putovanja/7204> [26.05.2026.]